

I.I. Тригуб,

молодший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії освітології Київського університету імені Бориса Грінченка

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЕКСПЕРТІВ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ**Тригуб І.І.****ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЕКСПЕРТІВ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ**

Автором статті наведено визначення понять: «компетентність», «професійна компетентність», «компетентнісний підхід у навчанні»; проаналізовано зарубіжну модель компетентності фахівця з питань розвитку системи освіти; згруповано компетентності фахівця з питань розвитку системи освіти; визначено загальні вимоги, що висуваються до професійної компетентності експерта у галузі освіти: особисті якості експерта, комунікативна компетентність, методологічна і методична грамотність, професійна підготовка експерта, практичний досвід.

Ключові слова: експерт у галузі освіти, компетентність, компетентнісний підхід, освіта, професійна компетентність.

Тригуб І.І.**EXPERTS' PROFESSIONAL COMPETENCE IN EDUCATION**

The author of the article gives the definitions of such concepts as "competence", "professional competence", "competence-based approach in education"; analyzes foreign expert's competence model in development of education system; groups the expert's competences in the development of the education system; defines general requirements applicable to the professional competence of the expert in the field of education: personal qualities of the expert, communicative competence, methodological and methodical literacy, professional training of the expert, and practical experience.

Key words: expert in the field of education, competence, competence-based approach, education, professional competence.

Тригуб И.И.**ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ЭКСПЕРТОВ В ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАНИЯ**

Автором статьи приведены определения понятий: «компетентность», «профессиональная компетентность», «компетентностный подход в обучении»; проанализировано зарубежную модель компетентности специалиста по вопросам развития системы образования; сгруппированы компетентности специалиста по вопросам развития системы образования; определены общие требования, предъявляемые к профессиональной компетентности эксперта в сфере образования: личные качества эксперта, коммуникативная компетентность, методологическая и методическая грамотность, профессиональная подготовка эксперта, практический опыт.

Ключевые слова: эксперт в сфере образования, компетентность, компетентностный подход, образование, профессиональная компетентность.

Істотні зміни, що відбуваються у сучасній системі освіти, актуалізують перехід від предметно-знаннєвої парадигми освіти до особистісно орієнтованої, розвивальної, що включає компетентнісний підхід, індивідуальне, проектне, проблемно-ситуаційне, дистанційне навчання, інформаційні технології тощо.

Освіта в Україні наразі переживає період активного розвитку і модернізації, що потребує від неї забезпечення комплексного вирішення широкого кола проблем та залучення досвіду і досягнень різних галузей наукового знання: філософії, економіки, педагогіки, психології,

соціології, культурології, теорії управління, політики та освітології — наукового напряму інтегрованого пізнання сфери освіти (Огнев'юк В.О., Сисоева С.О., 2012). Саме освітологія, на думку її розробників, здатна вирішити більшість нагальних питань шляхом впровадження професійної підготовки нових фахівців — експертів у галузі освіти, — об'єктом діяльності яких має стати безпосередньо експертиза, консультування та забезпечення якості галузі освіти.

Все більшої актуальності набуває проблема формування професійної компетентності фахівця, який володітиме методами ефективного

консультування й експертизи. Відповідно, питання професійної підготовки експерта у галузі освіти стає все важливішим для української системи освіти.

Проблеми формування професійної компетентності досліджували у своїх працях такі українські вчені, як Н. Бібік, Л. Коваль, С. Мартиненко, В. Огнев'юк, О. Савченко, С. Сисоева, Л. Хоружа. За кордоном, зокрема у Росії, різні аспекти формування професійної компетентності вивчають І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Пометун, С. Раков, А. Хуторской та ін.

Однак питання формування професійної компетентності нових фахівців у галузі освіти залишається недостатньо вивченим. Відтак, **мету статті** вбачаємо у дослідженні професійної компетентності експертів у галузі освіти.

Аналізуючи підходи до визначення професійної компетентності у сучасній педагогічній літературі, зупинимось на трактуванні категорії «професійна компетентність» Р. Гуревичем. Він визначає «професійну компетентність» як властивість особистості, що виявляється у її відношенні до професійної діяльності; як єдність теоретичної та практичної готовності фахівця до здійснення професійної діяльності; як сукупність професійних знань, умінь, навичок, способів і прийомів їх реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку особистості (Гуревич Р.С., 2014, с. 139).

Компетентнісному підходові у навчанні властиве акцентування спрямованості освітнього процесу на формування та розвиток базових і предметних компетентностей особистості, результатом якого має стати формування загальної компетентності людини як сукупності ключових компетентностей — ціннісно-смісловій, загальнокультурної, навчально-пізнавальної, інформаційної, комунікативної, соціально-трудової та особистого самовдосконалення (Хуторской А.В., 2003). На нашу думку, зазначені освітні компетентності необхідні для професійної діяльності всіх фахівців сфери освіти, а особливо — експертів у галузі освіти.

Компетентнісний підхід до навчання вимагає певної послідовності у вивченні навчальних дисциплін. Так, перший блок навчальних дисциплін має орієнтуватися на розвиток у студентів ключових компетентностей майбутньої професійної діяльності; другий блок навчальних дисциплін зорієнтовано на «занурення» студента у професійні завдання, насамперед, — на засвоєння способів їх розв'язання, що, власне, і сприяє становленню базової компетентності студентів на основі сформованих ключових компетентностей; третій блок навчальних дисциплін забезпечує формування спеціальної компетентності майбутніх фахівців на основі базової компетентності (Марцева Л.А., 2014, с. 19).

Основною характеристикою експертів у галузі освіти науковці називають саме їхню компетентність — динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особистості успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність (Закон України «Про вищу освіту», 2014).

Розкриємо детальніше зміст професійної компетентності експертів у галузі освіти. Так, експерти у галузі освіти, які є професіоналами в певній галузі, насамперед повинні оволодіти професійною компетентністю, базовими та спеціальними компетентностями, що забезпечать їм (за одночасного збереження своєї спеціалізації) можливість виступати у ролі експертів, консультантів, аналітиків, розробників з широкого кола взаємопов'язаних аспектів і напрямків інноваційного розвитку освіти (Чечель І.Д., 2012). Компетентність експерта визначається як його теоретичними, методологічними знаннями у сфері розвитку освіти, освітнього процесу (вони є підставою міри розуміння ним того, що відбувається, а також того, що лежить в основі його експертних оцінок), так і чітким уявленням усіх операцій у такому процесі, як експертне оцінювання. Для того, щоб зробити компетентні експертні висновки, фахівцю необхідно: розумітися на сучасних тенденціях розвитку освіти, добре знати ситуацію у своєму регіоні; бути об'єктивним під час аналізу і оцінки явищ у галузі освіти; уміти працювати в команді, мати відповідні комунікативні навички, здатність до спільної творчості.

У результаті професійної підготовки експертів у галузі освіти та їх відбору до професійної діяльності, важливо мати на увазі і глибоко усвідомлювати особливості методів оцінки компетентності обраних фахівців шляхом: 1) взаємних рекомендацій; 2) самооцінки; 3) оцінки аргументованості; 4) анкетних даних (Проведення досліджень, 2011, с. 95–96). Кожен із цих методів дозволить визначити (розрахувати) відповідні коефіцієнти, на основі яких, у кінцевому підсумку, здійснюється комплексна оцінка компетентності кожного з експертів.

Дослідниками розроблено модель компетентності фахівця з питань розвитку системи освіти, яка складається з 3 груп компетентностей: ключових, загальних і спеціалізованих (див. *рис. 1*; Рекомендації, 2011, с. 18).

Бачимо, що модель побудована з урахуванням послідовності у вивченні навчальних дисциплін, характерних для компетентнісного підходу до навчання. Теоретичний аналіз запропонованої моделі компетентності фахівця з питань розвитку системи освіти дає можливість згрупувати компетентності, якими мають володіти експерти у галузі освіти, за трьома провідними групами компетентностей. Розкриємо їх зміст.

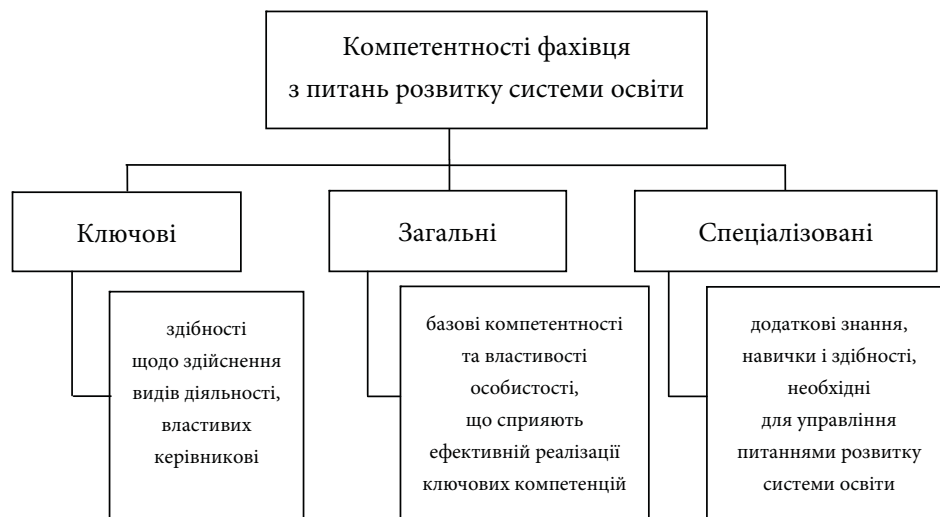

Рис.1. Модель компетентності фахівця з питань розвитку системи освіти

Бачимо, що модель побудована з урахуванням послідовності у вивченні навчальних дисциплін, характерних для компетентнісного підходу до навчання. Теоретичний аналіз запропонованої моделі компетентності фахівця з питань розвитку системи освіти дає можливість згрупувати компетентності, якими мають володіти експерти у галузі освіти, за трьома провідними групами компетентностей. Розкриємо їх зміст.

Ключові компетентності (Рекомендації, 2011, с. 18):

- здатність до аналізу, організації та планування в галузі управління розвитком системи освіти;
- володіння технологіями управління людськими ресурсами;
- уміння знаходити і приймати організаційні управлінські рішення;
- здатність керувати в кризових ситуаціях;
- уміння і готовність формувати команду для вирішення поставлених завдань: уміння розподіляти функції, повноваження і відповідальність між виконавцями; уміння розробляти системи стратегічного, поточного та оперативного контролю; володіння принципами і сучасними методами управління операціями в різних сферах діяльності.

Загальні компетентності (Рекомендації, 2011, с. 18):

- уміння встановлювати і підтримувати відносини з колегами і підлеглими, говорити з людьми їхньою мовою;
- особистісні властивості: уміння схоплювати суть справи інтуїтивно і швидко, виділяючи істотні сторони ситуації; схильність до навчання і відкритість новому; уміння виділяти цілі і бачити зв'язки між його частинами; уміння приймати точні рішення, виходячи з реальних

обставин; здатність інтуїтивно приймати адекватне рішення в умовах дефіциту інформації і часу; здатність бути незалежним від соціальних стандартів і від страху оцінки; здатність жити сьогоднішнім і рухатися вперед; здатність йти на виправданий ризик і діяти в критичних ситуаціях; здатність самостійно приймати рішення, утримувати свою увагу на пріоритетних цілях; здатність брати на себе відповідальність, зберігаючи присутність волі та духу; здатність покладатися на інших людей і делегувати повноваження; здатність приймати допомогу; терпимість до людських обмежень; здатність приймати природну швидкість виконання проєктів, зміни у своїй команді і в собі самому.

Спеціалізовані компетентності (Рекомендації, 2011, с. 18):

- здатність використовувати знання методів і теорій гуманітарних, соціальних та економічних наук під час здійснення експертних робіт;
- володіння методами і спеціалізованими засобами для аналітичної роботи і наукових досліджень;
- володіння методикою аналізу економіки громадського сектору, макроекономічними підходами до пояснення функцій і діяльності держави;
- володіння методами та інструментальними засобами, що сприяють інтенсифікації пізнавальної діяльності;
- здатність здійснювати верифікацію і структурування інформації, одержуваної з різних джерел;
- уміння використовувати інформаційні технології для вирішення різних дослідницьких та адміністративних завдань;
- здатність критично оцінювати інформацію і конструктивно приймати рішення на основі аналізу та синтезу;

— володіння навичками використання інструментів економічної політики;

— уміння виробляти рішення, що враховують правову та нормативну базу;

— розуміння сучасних тенденцій розвитку політичних процесів у світі, світовій економіці та глобалізації, зорієнтованість у питаннях міжнародної конкуренції;

— володіння сучасними методами діагностики, аналізу і вирішення проблем у галузі розвитку системи освіти, а також методами прийняття рішень та їх реалізації на практиці;

— уміння систематизувати і узагальнювати інформацію, готувати пропозиції щодо вдосконалення управління розвитком системи освіти;

— здатність висувати інноваційні ідеї та нестандартні підходи до їх реалізації;

— здатність до кооперації в рамках міждисциплінарних проєктів та роботи в суміжних сферах.

Таким чином, професійно компетентний експерт у галузі освіти повинен володіти широким спектром професійних компетентностей, для повноцінної реалізації свого потенціалу в таких напрямках діяльності, як інформаційно-аналітичний, дослідницький, проєктувальний і педагогічний. Не варто забувати, що для педагогічної діяльності, особливе значення має формування психолого-педагогічної, комунікативної, соціальної, діагностичної, проєктивної, дидактичної, методичної, дослідницької компетентностей (Никитина Л.А., 2007).

Також необхідно зазначити, що деякі дослідники поділяють загальні вимоги, які висувуються до професійної компетентності експерта у галузі освіти, на 5 умовних груп (Іванов Д.А., 2008):

1. *Особисті якості експерта*: особистісна зрілість; порядність, моральна зрілість; креативність та евристичність, готовність до нових відкриттів і роботи в нових для себе ситуаціях; толерантність; здатність до децентрації, до бачення ситуації з різних точок зору; спостережливість; інтуїція,

«чуття» гуманітарних проблем; тактовність, делікатність; незалежність, принциповість, здатність не піддаватись тиску інших людей і груп.

2. *Комунікативна компетентність*: повага та уважність до співрозмовника; здатність налагоджувати контакти; здатність слухати і чути; емпатія; мистецтво допомогти співрозмовнику висловити свою думку; здатність адекватно виражати власну позицію; комунікативна гнучкість і конструктивність; здатність працювати «в команді».

3. *Методологічна та методична грамотність*: знання методології експертування; розуміння специфіки гуманітарної парадигми; володіння основними методами гуманітарного пізнання, готовність до їх адекватного застосування; здатність обирати, модифікувати і розвивати методи дослідження з врахуванням конкретних задач та умов експертизи.

4. *Професійна підготовка експерта*: відповідна фахова освіта; знання актуальної педагогічної реальності, основних сучасних підходів, тенденцій, інновацій у сфері освіти; психологічна грамотність; знання основних підходів до експертизи в освіті і практики їх застосування; знання правових основ проведення експертизи в освіті.

5. *Практичний досвід*: досвід роботи у сфері освіти, досвід проведення реальних психолого-педагогічних досліджень, застосування гуманітарних методів; досвід участі в експертизах гуманітарної сфери.

Отже, в основу організації програм навчання для професійної підготовки експертів у галузі освіти, безумовно, має покладатися компетентнісний підхід. Компетентність є інтегративною характеристикою особистості, вираженою в здатності людини здійснювати конкретну професійну діяльність у рамках прийнятих стандартів.

Питання створення української моделі професійної компетентності експертів у галузі освіти стане наріжним у наших подальших наукових розвідках.

ДЖЕРЕЛА

1. Гуревич Р.С. Компетентнісний підхід у професійно-педагогічній освіті / Р.С. Гуревич // Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. семінару 3 квіт. 2014 р., м. Київ: [у 2 ч.]. Ч. 2 / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), О.І. Ляшенко (заст. голови) та ін.]. — К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014 — 292 с. — С. 137–142.

2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014; №1556-VII [Текст] / М-во оборони України, ХУПС ім. І. Кожедуба. — Х., 2014. — 95 с.

3. Іванов Д.А. Експертиза в освіті: учеб. пособ. для студ. высших учебных заведений / Д.А. Иванов. — М.: Изд. центр «Академия», 2008. — 336 с.

4. Марцева Л.А. Реалізація компетентнісного підходу в професійній освіті / Л.А. Марцева // Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. семінару 3 квіт. 2014 р., м. Київ: [у 2 ч.]. Ч. 2 / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В.Г. Кремень

(голова), В.І. Луговий (заст. голови), О.І. Ляшенко (заст. голови) та ін.]. — К. : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014 — 292 с. — С. 17–22.

5. *Никитина Л.А.* Экспертиза как условие становления исследовательской компетентности будущего педагога / Л.А. Никитина // Экспертиза образовательных инноваций / Под ред. Г. Н. Прокументовой. — Томск : Томский государственный университет, 2007. — 156 с. — С. 115–122.

6. *Огнев'юк В.* Освітологія — науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. Огнев'юк, С. Сисоєва // Рідна школа : щомісяч. науково-пед. журн. — 2012. — № 4/5. — С. 44–51.

7. Проведение исследований по выявлению актуальных направлений подготовки ведущих консультантов по вопросам образования (к Отчету по исполнению Государственного контракта № 03.р.20.11.0026 от 12.08.2011) [Электронный ресурс] // Министерство образования и науки РФ, Международный институт менеджмента ЛИНК. — Том № 1.3. — 223 с. — Режим доступа : <http://www.ou-link.ru/projects/files/research.doc>

8. Рекомендации по организации, методическому сопровождению и системе оценивания результатов освоения программы обучения специалистов по вопросам развития системы образования [Электронный ресурс] // Министерство образования и науки РФ, Международный институт менеджмента ЛИНК. — М., 2011. — 37 с. — Режим доступа : <http://pandiaweb.ru/text/77/391/77173.php>

9. *Хуторской А.В.* Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования / А.В. Хуторской // Народное образование. — 2003. № 2. — С. 58–64.

10. *Чечель И.Д.* Эксперт-консультант по вопросам образования: особенности подготовки и направления деятельности [Электронный ресурс] // Сетевой научно-методический журнал «Управление образованием: теория и практика». — Режим доступа : <http://iuorao.ru/20120930/222-2012-10-02-08-55-39>

REFERENCES

1. *Hurevych R.S.* Kompetentnisnyi pidkhd u profesiyno-pedahohichniy osviti / R.S. Hurevych // Kompetentnisnyi pidkhd v osviti: teoretychni zasady i praktyka realizatsii: materialy metodol. seminaru 3 kvit. 2014 r., m.Kyiv: [u 2 ch.]. Ch.2 / Nats. akad. ped. nauk Ukrainy; [redkol.: V.H. Kremen (holova), V.I. Luhovyi (zast. holovy), O.I. Liashenko (zast. holovy) ta in.] — K. : In-t obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy, 2014 — 292 s. — S. 137–142.

2. *Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 01.07.2014 #1556-VII [Tekst] / M-vo oborony Ukrainy, KhUPS im. I. Kozheduba.* — Kh., 2014. — 95 s.

3. *Ivanov D.A.* Ekspertiza v obrazovanii: ucheb. posob. dlya stud. vysshikh uchebnykh zavedeniy / D.A. Ivanov. — M. : Izd. tsentr «Akademiya», 2008. — 336 s.

4. *Martseva L.A.* Realizatsiia kompetentnisnoho pidkhdodu v profesiinny osviti / L.A. Martseva // Kompetentnisnyi pidkhd v osviti: teoretychni zasady i praktyka realizatsii: materialy metodol. seminaru 3 kvit. 2014 r., m.Kyiv: [u 2 ch.]. Ch. 2 / Nats. akad. ped. nauk Ukrainy; [redkol. : V. H. Kremen (holova), V.I. Luhovyi (zast. holovy), O.I. Liashenko (zast. holovy) ta in.] — K. : In-t obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy, 2014 — 292 s. — S. 17–22.

5. *Nikitina L.A.* Ekspertiza kak usloviye stanovleniya issledovatel'skoy kompetentnosti budushchego pedagoga / L.A. Nikitina // Ekspertiza obrazovatelnykh innovatsiy / Pod red. G.N. Prokumentovoy. — Tomsk: Tomskiy gosudarstvennyi universitet, 2007. — 156 s. — s. 115–122.

6. *Ogneviuk V., Sysoieva S.* Osvitolohiia — naukovyi napriam intehrovanoho doslidzhennia sfery osvity / V. Ohneviuk, S. Sysoieva // Ridna shkola: shchomisiach. nauково-ped. zhurn. — 2012. — № 4/5. — S. 44–51.

7. Проведение исследований по выявлению актуальных направлений подготовки ведущих консультантов по вопросам образования (к Отчету по исполнению Государственного контракта # 03.р.20.11.0026 от 12.08.2011) // Министерство образования и науки РФ, Mezhhdunarodnyy institut menedzhmenta LINK. — Том № 1.3. — 223 с. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhim dostupa : <http://www.ou-link.ru/projects/files/research.doc>

8. Rekomendatsii po organizatsii, metodicheskomu soprovozhdeniyu i sisteme otsenivaniya rezultatov osvoeniya programmy obucheniya spetsialistov po voprosam razvitiya sistemy obrazovaniya // Ministerstvo obrazovaniya i nauki RF, Mezhhdunarodnyi institut menedzhmenta LINK, Moskva 2011. — 37 s. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhim dostupa : <http://pandiaweb.ru/text/77/391/77173.php>

9. *Hutorskoi A.V.* Klyucheveye kompetentsii kak komponent lichnostno-orientirovannogo obrazovaniya / A.V. Hutorskoy // Narodnoye obrazovaniye. — 2003. — № 2. — S. 58–64.

10. *Chechel I.D.* Ekspert-konsultant po voprosam obrazovaniya: osobennosti podgotovki i napravleniya deyatel'nosti // Setevoy nauchno-metodicheskiy zhurnal «Upravleniye obrazovaniyem: teoriya i praktika». — [Elektronnyi resurs]. — Rezhim dostupa : <http://iuorao.ru/20120930/222-2012-10-02-08-55-39>

*Рецензент — доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України С.О. Сисоєва
Прийнято до друку — кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Терентьєва*